

Psychologie osobnosti

Přednáška č. 14

Psychologie osobnosti

- Osobnost=lze definovat jako charakteristické vzorce **myšlení, chování, emoci**, KTERÉ URČUJÍ OSOBNÍ STYL JEDINCE A OVLIVŇUJÍ JEHO INTERAKCE S PROSTŘEDÍM
- Psychologové, věnující se psychologii osobnosti se snaží:
- a/popsat a vysvětlit individuální rozdíly mezi lidmi
- b/vytvořit integrovaný popis celé osobnosti

Psychologie osobnosti

- Již od antiky snaha o vytvoření mapy vlastností, kterými by šlo charakterizovat člověka (viz dále např. Hippokrates).
- Dosud problém není jednoznačně vyřešen.
- Různé přístupy k popisu osobnosti, například:
- Typový přístup (osobnost člověka náleží k určitému typu- např. flegmatik)
- Rysový přístup (identifikujeme rysy či faktory a jejich míru naplnění u jedince –např. 5 faktorů v teorii Big Five)
- Psychoanalytický přístup-zaměřený hlavně na dynamické aspekty osobnosti.

Psychologie osobnosti-typové teorie

TYPY OSOBNOSTI (typové teorie)

- Hippokrates- 4 základní osobnostní typy
sanguinik, choleric, melancholik, flegmatik
- Theofrastos z Eresu -stanovil 30 osobnostních typů (lhář, nemrava, lichotník.....)
- Sheldonova typologie-vztah mezi tělesnou stavbou a temperamentem
(ektomorf, mezomorf, endomorf)

Hippokrates

- Melancholický typ (depresivní)-nadbytek černé žluče
- Cholerický typ (dráždivý)-nadbytek žluté žluče
- Sangvinický (optimistický) typ-krev
- Flegmatický (klidný, tupý) typ-hlen
- Vznik teorie již 400 př.n.l.!!

Theofrastos z Eresu (372-287 př. n.l.)

- Stanovil 30 osobnostních typů
- Lakota, nemrava, lichotník.....
- Veliké obliby došel Theofrastův spisek *Charaktéres* (Povahopisy), podávající v 30 oddílech krátké, ale velmi jemné charakteristiky směšných a hanebných povah podle typů.

William Sheldon a somatotypy

- Americký psycholog, 40. léta min. století
- Popsal vztah mezi tělesnou stavbou a temperamentem:
- Endomorf-měkký, zaoblený-zaměřený na lidi
- Mezomorf-svalnatý-průbojný, odvážný
- Ektomorf-hubný-introvertní, zdrženlivý, bázlivý
- Každý člověk obsahuje různou míru z každého typu.
- Tato typologie však není potvrzena, v současnosti považována za neplatnou.

Psychologie osobnosti-rysový přístup

- RYSY OSOBNOSTI
- Tvůrci těchto teorií předpokládají, že jedinci dosahují různých hodnot v osobnostních dimenzích či škálách (např. inteligence, agresivity, stability...).
- **Gordon Allport** -jeden z nejvlivnějších tvůrců rysové teorie.
- Rysy považoval za základní stavební kameny psychologické organizace osobnosti.
- Obecné rysy x osobní dispozice
- Obecné rysy-lze porovnat lidi mezi sebou
- Osobní dispozice-jsou jedinečné, jedinečná konfigurace rysů u daného člověka

Psychologie osobnosti-rysový přístup

Gordon Allport

Osobní dispozice lze uspořádat:

- **Kardinální dispozice-dominantní dispozice (vyjímecné)**
- např. u matky Terezy to byl altruismus (dispozice se uplatňuje výrazně a ve veliké šíři).
- **Centrální dispozice-většina z nás jich má 5-10** (např. přátelskost). Jsou soudržné, vystihují ústřední body našeho chování.
- **Sekundární dispozice** je specifictější, užší zájem či tendence k reakci.

Psychologie osobnosti-rysový přístup

Faktorově analytické teorie

Využití jazykového slovníku k detekci rysů.

Hans Eysenck - stanovil (pomocí faktorové analýzy) tyto 3 hlavní dimenze osobnosti:

- **Introverze – extraverze (E)**
- **Labilita-stabilita (N)**
- **Psychoticismus**

Dimenze E-míra, nakolik je člověk obrácen dovnitř k já nebo ke světu

Dimenze N-dimenze emocionality s náladovými, úzkostnými, přecitlivělými a maladaptovanými jedinci na pólu nestabilní a klidnými, dobře přizpůsobenými jedinci na pólu stabilní.

Psychologie osobnosti-rysový přístup-ukázka testů osobnosti

B - J. E. P. I.

Jméno a příjmení: Dnešní datum:

Datum narození: Třída:

Škola:

P E N L

Návod:

Předkládáme Ti několik otázek týkajících se Tvého chování, toho, jak se cítíš a co děláš. Každá otázka má dvě možnosti pro odpověď: ANO nebo NE. Přečti si pozorně každou otázku a rozhodni se, zda s ní souhlasíš nebo nesouhlasíš. V případě, že souhlasíš, zakroužkuj ANO. Jestliže nesouhlasíš, zakroužkuj NE.

Nezdržuj se příliš dlouho u jednotlivých otázek a nezapomeň, že máš odpovědět na každou otázku.

1. Odpovíš obyčejně pohotově, když s tebou někdo mluví?	ano	ne
2. Cítíš se často velmi nepříjemně bez zjevné příčiny?	ano	ne
3. Máš radost, když se Ti podaří někoho zasměšnit?	ano	ne
4. Porušil jsi už někdy školní řád?	ano	ne
5. Máš mnoho různých zájmů a zálib?	ano	ne
6. Jsi někdy tak neklidný, že neposedíš na jednom místě?	ano	ne

5-ti faktorový model

- V rysovém přístupu není shoda mezi tím, kolik rysů (faktorů) použít při popisu osobnosti, nicméně v současnosti převládá shoda, že 5-ti faktorový model představuje nejlepší kompromis.
- Model BIG FIVE (velká pětka)
- **N-neuroticismus**
- **E-extraverze**
- **O-otevřenost vůči nové zkušenosti**
- **P-příjemnost**
- **S svědomitost**

5-ti faktorový model

- Extraverze-
- +výřečný, hovorný, energický, průbojný
- -málomluvný, pasivní, tichý.....
- Přívětivost
- +snášenlivý, doborsrdečný...
- -expanzivní, agresivní, despotický.....
- Svědomitost
- +pilný, pracovitý, pečlivý, systematický
- -chaotický, nepozorný, nesvědomitý, lenošný.....

5-ti faktorový model

- Emocionální stabilita
- +klidný, vyrovnaný.....
- -nervní, labilní, popudlivý.....
- Otevřenost vůči nové zkušenosti
- +nápaditý, bystrý, nadaný
- -nedůvtipný, nechápavý, nezvídavý

Psychoanalytický přístup k osobnosti

DYNAMIKA OSOBNOSTI

Determinace lidské psychiky-všechny naše myšlenky, činy, emoce mají příčinu-většina je způsobena neuspokojenými pudy a nevědomými přáními.

- **Libido (slast)-zdroj energie**, je svou povahou sexuální
- Přesouvání energie-nelze ji zničit-budeme ji ventilovat jinak (např. agresivní impuls může být přesunut do sarkastického smyslu pro humor).Neurotické symptomy, sny-projev přesunuté psychické energie, která se nemohla ventilovat.

Hlavní body psychoanalytické teorie

- Topografický model lidské psychiky (model ledovce)
- **Vědomí** (plně si uvědomujeme)
- **Předvědomí** (zapomenuté, kdysi uvědomované myšlenky, konflikty, zážitky, lze snadno vybavit)
- **Nevědomí** (bludiště představ, zkreslené skutečnosti, přání, mimobolast uvědomění). Nevědomí má silný vliv na chování!!!!
- Freud byl první, kdo poukázal na obrovský význam nevědomých duševních vlivů na každodenní život člověka

Strukturální model osobnosti

Libido se uplatňuje v rámci uzavřeného systému osobnosti

Id-je iracionální, řídí se **principem slasti** (je to schrána

Ego-je racionální (**princip reality**), působí na vědomé úrovni

Superego-obsahuje omezení a zákazy, chválu za dobré chování, řídí se **principem dokonalosti**

Tyto tři systémy jsou v osobnosti pevně propojeny

Strukturální model osobnosti

- Konflikty id x ego=id se dožaduje uspokojení, ego se snaží tento požadavek upravit (chlapec chce autíčko hned, ego zvažuje zda nebude lépe počkat)
- Konflikt id x superego-dtto, ale superego zakazuje ukrást autíčko, je to špatné
- Ego x superego-etický čin versus zákaz činnost daný výchovou
- U dobře integrované osobnosti si ego udržuje pevnou, ale pružnou kontrolu, vládne princip reality.

Literatura

- Atkonson, R. a kol. (1995): Psychologie. Viktoria Publishing. Praha
- Kapitola 14. Teorie a hodnocení osobnosti
- Drapela, V. (1997): přehled teorií osobnosti. Portál. Praha